

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan

www.uzas.uz

2023-yil 22-sentabr №37 (4748)

Бугунги кунда халқаро муносабатларнинг шаклландиранган мураккаб тизими жиддий ўзгаришларга юз тутмоқда. Жаҳон сиёсатида ўзаро ишончсизлик ортиб, глобал куч марказлари ўртасида геосиёсий рақобат тобора авж олмоқда. Она сайёрамизнинг турли нуқталарида мураккаб ва долғали жараёнлар юз бермоқда. Айрим давлатларнинг худудий яхлитлиги, халқаро ҳуқуқнинг умумэтироф этилган муҳим нормалари қўпол равишда бузилмоқда.

Жаҳоннинг сиёсий маконида мавхумлик ва ноаниқлик ортиб бораётган мураккаб бир вазиятда Ўзбекистоннинг миллий манфаатларини кўзлайдиган, кўп томонлама ҳамкорликка асосланган ташки сиёсатини изчил давом эттириш ниятида муҳимдир. Шу маънода, кейинги йилларда Ўзбекистон ташки сиёсатда анча фаол ҳаракат қилмоқда. Юртимизда минтакавий ҳамкорликка ургу бериш билан бирга, Ғарб ва Шарқ давлатлари билан бирдек манфаатли ҳамкорликлар йўлга қўйилди.

Давлатимиз раҳбарининг шу йил сентябрь ойида хорижий мамлакатларга ташрифлари Ўзбекистон ташки сиёсатининг нақадар фаоллигини кўрсатади. Хусусан, давлатимиз раҳбари 14-15 сентябрь кунлари Тожикистон пойтахти Душанбе шаҳрида Марказий Осиё давлатлари раҳбарларининг йиллик маслаҳат учрашуви, Оролни кутқариш

халқаро жамғармаси таъсисчи давлатлари раҳбарлари кенгаши мажлисида иштирок этиб, кўшни мамлакатлар раҳбарлари билан ўзаро ҳамкорликни янада ривожлантириш, минтакамиз экологиясини асраш билан боғлиқ долзарб масалаларни муҳокама қилди. Тожикистон сафаридан бир кун ўтгач эса, Президент нуфузли халқаро сиёсий тадбир – БМТ Бош Ассамблеяси ишида иштирок этиш учун АҚШга йўл олди.

Нью-Йорк шаҳрида жойлашган БМТ бош қароргоҳи ва унда бўлиб ўтадиган Бош Ассамблея мажлислари сиёсат оламининг ўзига хос Олимп чўққиси саналади. Унда жаҳон мамлакатлари раҳбарлари нутқ сўзлаб, умумбашарий тараққиётнинг устувор масалаларини биргаликда муҳокама қиладилар. 19 сентябрь куни БМТ Бош Ассамблеяси 78-сессиясининг умумсиёсий мунозаралари бошланди. Эъ-

ЎЗБЕКИСТОН ҲАЁТИДА ЯНГИ САҲИФА

тиборли жиҳати, унда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев ҳам нутқ сўзлади. Ушбу маърузада глобал ривожланишга оид долзарб муаммолар агрофлича таҳлил қилиниб, муҳим ташаббуслар илгари сурилгани ва, энг муҳими, маъруза ўзбек тилида янграгани билан катта тарихий аҳамиятга касб этди.

Жаҳонда кўплаб тиллар йўқ бўлиб кетаётган, ўз ўрнини бошқа тилларга бой бераётган бир пайтда башариятнинг олиймақом минбаридан она тилимизда муҳим баёнотларнинг янграши тилимиз тақдирига бефарқ бўлмаган ҳар бир ватандошимизга чексиз ғурур

ва ифтихор бағишлайди. Ушбу маъруза шу жиҳати билан юртимиз маданий ҳаётида яна бир унутилмас воқеага айлан-ди.

Давлатимиз раҳбари ўз сўзида Бош Ассамблеянинг бу галги сессияси халқаро муносабатлар тизими туб ўзгаришларни бошдан кечираётган, глобал ишонч инкироизи, халқаро ҳуқуқ меъёрларидан четга чиқиш ҳолатлари кузатилаётган мураккаб бир шароитда ўтаётганлигини алоҳида қайд этди. Шунингдек, маърузада айни пайтда юртимизда Янги Ўзбекистонни барпо этиш мақсадида амалга оширилаётган ислохотлар ва келгуси режалар ҳақида маълум

мот берилди. Айниқса, яқинда қабул қилинган “Ўзбекистон – 2030” тараққиёт стратегияси БМТнинг “Барқарор ривожланиш мақсадлари”га уйғун бўлиб, Ўзбекистон бу борада зиммасига олган барча мажбуриятларни тўла ва қатъий бажараётгани таъкидланди.

Жаҳон ҳамжамиятининг юксак минбарига мамлакатимизда иктисодиёт, таълим соҳаларини ислох қилиш ва инсон ҳуқуқларини ишончли ҳимоялаш борасида эришилаётган натижалар ҳам тилга олинди. Президентимиз Ўзбекистонда мажбурий меҳнат ва болалар меҳнатига тўлиқ барҳам берилгани ҳақида тўхталиб, шундай таъкидлади:

She'riy lahza

Маъруф ЖАЛИЛ

ПАРИЗОДИМ

Паризодим, сени излаб тоғларга бордим, Айтолмадим юракдаги саволларимни. Аммо топиб юпансин, деб қўйиб юбордим – Тоғ бургути каби ўзаро хаёлларимни.

Ўзим жавоб беролсайдим, Бошимни эгиб, Шамол каби югурмасдим, кўним билмасдан. Шивирламас эдим ҳар бир дарахтга тегиб, Ҳатто тоғлар сўзлар эди сукут қилмасдан.

Пишқиради ювош бўлиб қолган дарёлар, Хазон бўлган лола қайта кўтаради бош. Эски йўлда янгради эди янги наволар, Кучга тўлиб нур сочарди кузда ҳам куёш.

Ҳар бир мева тугилади куртак ва гулдан, Аммо озми атиргулдай мевасиз гуллар! Йўқ, мен кийик кидирмадим бу ерда қилдан, Манзил сари элтмас экан дуч келган йўллар.

Мен танлаган йўл ҳаётга бегона эмас, Мўъжизалар учрамайди унда эҳтимол. Балки ҳеч ким тақдиримни қилмайди ҳавас, Сенга атаб эколмасам битта ҳам ниҳол.

Қаронғуда йўқотарман балки йўлимни, Балки бир тош йикитади адашганимда, Балки биров мадад берар қўриб ҳолимни, Балки куним битар сенга етишганимда.

Аммо сенга қилмагайман зарра хиёнат, Қасам ичиб бермаганман гарчи қатъий сўз. Сен мангусан бу дунёда, мен – бир омонат, Эзгу хислар ичра лекин ёнурман ҳануз.

Паризодим, сени излаб тоғларга бордим, Айтолмадим ўйлаб юрган саволларимни. Аммо, топиб юпансин, деб қўйиб юбордим – Тоғ бургути каби ўзаро хаёлларимни.

Tadbir

ИЛМИЙ АНЖУМАН

20 сентябрь куни Алишер Навоий номидаги Тошкент давлат ўзбек тили ва адабиёти университетида атоқли адиб Ғафур Ғулом таваллудининг 120 йиллигига бағишланган “Ғафур Ғулом ижодий меросининг ўзбек ва жаҳон адабий-эстетик тафаккур тараққиётидаги ўрни” мавзусида халқаро илмий анжуман бўлиб ўтди.

Тадбирни университетнинг илмий ишлар бўйича проректори, профессор Одина Жамолиддинова очиб, анжуман ишига муваффақият тилади. ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёт ва фольклор институти директори, профессор Низомиддин Махмудов, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Исажон Султон, Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси раиси ўринбосари Ғайрат Мажид, Раъно Ибрагимова, Абдулла Улугов, Баҳодир Каримов, Олим Тўлабоев ва бошқа профессор-ўқитувчилар Ғафур Ғулом ижодининг аҳамияти, ёшлар учун ибратли жиҳатлари хусусида атоқли адиб фикр юритишди. Ғафур Ғулом уй-музеи катта илмий ходими Лутфилла Илхомжонов музейга доир янги маълумотларини маълум қилди. Илмий анжуманда Қозғистон, Озарбайжон, Туркия ва бошқа хорижлик адабиётшунос олимлар адиб ижодининг қардош тилларга таржималари, Ғафур Ғулом адабий меросининг кўлами мавзуларида маъруза қиладилар.

Гавҳар ЖУМАМУРОВА

Mulohaza

НАВОЙИЙ “ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ АСОСЧИСИ”МИ?

Бир ҳол мени кўндан таажэжублантириб келади. Алишер Навоий ҳақида гап кетганда катта-кичик навоийшунос ва тилишунослар, уларга эргашиб бошқалар ҳам “ўзбек адабиёти ва ўзбек адабий тилининг асосчиси” деган иборани ҳеч иккиланмай айтадилар. Ажабки, бу фикрга қарши ёзилган раддияга ҳам кўзим тушмади.

Бир олим телевидениедаги чиқишида “Кейинги пайтларда “Навоий ўзбек адабий тилининг асосчиси эмас” деган иддао пайдо бўлиб қолди” дея, мазкур мулоҳазага эътироз билдириб, ўзининг фикрини, яъни “Навоий ўзбек адабий тилининг асосчиси” эканлигини буюк мутафаккирнинг тилишуносликка оид рисола (“Муҳокама ул-лугатайн”) ёзгани ва яна ишончли негизга эга бўлмаган одатий далиллар билан асослашга уринди.

Ҳазрат Навоий, ҳеч шубҳасиз, комусий, даҳо ижодкор. Ижоди маҳсулининг ҳажман бекиёслиги ва яна барининг жавохиротлардан иборатлигини ҳеч ким инкор этмайди, этолмайди. Фақат камини мумтоз адабиётимиз султони-га берилмаж таърифиди киёсу баҳоларга “ўзбек адабиёти ва ўзбек адабий тилининг асосчиси” деган ёрликни ҳам тиркаш жоизмикан, деб ўйлаб қолмаман. “Ўзбек тилининг изоҳли лугати”да “асосчи” сўзи “Бирор нарсага асос солган, пойдевор қурган шахс; бирор

нарсани барпо қилган, таъсис этган ёки бошлаб берган киши, яратувчи” деган маъноларни англатиши уқдирилган. Ажаб, ўзбек (туркий) адабиёти ва адабий тили Навоийдан аввал ҳам бор эди-ку...

“Алишер Навоий ўзбек адабий тилининг асосчиси” эканлиги тасдиқлаш учун кўплаб умумий далиллар келтиришади, холбуки, унинг мазкур адабий тилининг асосчиси эмаслигини исботлаш учун биргина далил – ул мўътабар зотгача яшаган етук шоирларимиз ижоди кифоя эмасмикин? Узок ўтмишдаги ёзма битиклар (“Тўноқук битиги”, “Қул тигин битиги”, “Билга хоқон битиги” ва бошқа) ёки “Рустамхон”, “Алпомиш” каби халқ оғзаки ижоди намуналарини ҳисобга олманган тақдирда ҳам, Навоийдан бир неча асрлар муқаддам яшаб ўтган мутафаккирлар – дастлаб туркий сўзлар лугатини тузган Махмуд Кошғарий, ўз даврининг етук олимларидан Юсуф хос Ҳожиб, Аҳмад Югнакий...

►4

Yozuvchilar uyushmasi xabarlagi

ДАРЁДИЛ ШОИР ЭДИ

Ўзбекистон ёзувчилар уюшмасида Ўзбекистон халқ шоири Омон Матжон таваллудининг 80 йиллигига бағишланган адабий-маърифий анжуман ўтказилди. Тадбирда атоқли шоир ҳаёти ва ижодига бағишланган фильм намойиш этилди.

– Омон Матжон сўз йўлида беминнат захмат чеккан, ўз элини авж пардаларда тараннум этган ижодкор эди, – деди тадбирда сўзга чиққан Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси раиси Сирожиддин Саййид. – Унинг наинки ижоди, балки шеърий тўпламлари, достонларининг номла-

ўтган ҳафта ёзувчилар уюшмасида “Жоним каби севдим Ватанни!” номли маънавий-маърифий учрашув билан бошланган Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Шер таваллудининг 80 йиллигига бағиш-

ҚИЗГИН УЧРАШУВЛАР

ланган тадбирлар шоир вояга етган Тошкент вилоятида кизгин давом этмоқда.

19 сентябрь куни вилоятнинг Нурафшон шаҳрида файласуф шоирга бағишланган “Мен лолалар ундирдим сўздан” деб номланган адабий анжуман бўлиб ўтди. Ўзбекистон халқ шоири Махмуд Тоир

олиб борган тадбирда вилоят ҳокимлиги мутасаддилари, Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим,

Республика Маънавият ва маърифат маркази раҳбари Минхожиддин Мирзо, шоирнинг шогирдлари, яқинлари ва қариндошлари сўзладилар. Озода Ёрова, Шарафиддин Муродов сингари таниқли санъаткорлар ижросидаги дилторгар кўшиқлар тадбирга

ниши ҳам китобхонни маънавий камолот сари ундайди. Омон Матжон дарёдил шоир эдики, шеърятга ҳам дарёдек кириб келди.

Омон Матжон қарийб олтимиш йиллик ижодий фаолияти давомида “Очиқ деразалар”, “Қарвон қўнғирого”, “Куёш соати”, “Ёнаётган дарахт”, “Ярадор чакмоқ”, “Хаккуш кичкириги” каби шеърий тўплamlар, “Нажмиддин Кубро”, “Таплашадиган вақтлар”, “Чўлдагилар”, “Минг бир ёғду” каби достонлар, бир қанча насрий асарлар, маърифий бадиалар яратди. Жаҳон адабиётининг Фридрих Шиллер, Шарль Бодлер, Евгений Евтушенко, Расул Ҳамзатов, Шандор Петёфи, Юстинас Марцинкявичюс, Берди Кербобоев, Ибройим Юсупов сингари мумтоз ва замонавий адабиёт намояндalари меросидан қилган таржималари билан ўзига хос мактаб яратди. Унинг турли жанрлардаги асарлари дунёнинг бир қатор тилларига таржима қилинган.

Адабий анжуманда шоирнинг ижод йўли, шеър ва достонларининг тарбиявий аҳамияти, унинг шеъри билан қуйланиб, халқимизнинг кўнгил мулкига айланиб кетган кўшиқлари хусусида батафсил сўз юритилди.

ўзгача файз бағишлади.

Таниқли шоир Абдулла Шер ижодига бағишланган тадбирлар вилоятнинг Чиноз ва бошқа туман ҳамда шаҳарларида, мактабларда, олий ўқув юртларида давом этмоқда.

Boshlanishi 1-sahifada

“Бир аср мобайнида Ўзбекистонда миллионлаб инсонлар пахта теримига мажбурий равишда жалб этиб келинди. Хар йили сентябрь ойидан декабргача аҳолининг асосий қисми – ўқитувчи ва шифокорлар, тadbиркорлар, ишчи ва хизматчилар, энг ачинарлиси, мактаб ўқувчилари ва талабалар пахта теримига сафарбар қилинар эди. Бунинг натижасида ўзбек пахтасига бойкотлар эълон қилинган, мамлакат эса йиллар давомида “қора рўйхат”ларга киритилган эди.

муҳим амалий ташаббусларни ва тақлифларни илгари суриб келади. Шавкат Мирзиёевнинг куни кеча БМТ минбаридан сўзлаган тарихий нутқи ҳам шундай ташаббускорлик руҳига бой бўлди. Жумладан, 2024 йилда БМТ шафелигида юртимизда “Ижтимоий ҳимоя: барқарор тараккиёт сари йўл” бутунжаҳон конференциясини ўтказиш, мазкур нуфузли ташкилот хузурида Марказий Осиё ёшларини ривожлантиришга кўмаклашиш бўйича ишчи гуруҳ ташкил қилиш ва “Марказий Осиё ёшларининг кун тартиби – 2030”

сени қабул қилиш ташаббуси ана шу йўналишдаги саъй-ҳаракатларнинг маънавий давоми сифатида аҳамиятлидир. Шунингдек, Ўзбекистонда ЮНЕСКО шафелигида Динлараро мулоқот ва бағрикенглик халқаро марказини ташкил этиш гояси дунё миқёсида динлараро бағрикенглик ва ҳамжихатлик гояларини кенг тарғиб этишда ёрдам бериши шубҳасиз. Айниқса, дунё илм-фани ривожига бекиёс ҳисса қўшган Ал-Хоразмий, Беруний, Ибн Сино, Имом Бухорий, Мирзо Улуғбек, Али-

ден билан учрашуви ҳам бўлиб ўтди. Мазкур учрашувда икки томонлама муносабатлар ва минтақавий ҳамкорликнинг долзарб масалалари кўриб чиқилди. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мустақиллиги, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги ҳамда Янги Ўзбекистонда амалда оширилаётган ва муқаррар тус олган ислохотларни катъий қўллаб-қувватлашни алоҳида таъкидлади. Бугун уммонорти мамлакатининг минтақамиз ва айниқса, Ўзбекистон билан ҳамкорлик қилиш-

АКАДЕМИК НАИМ КАРИМОВ

Ўзбекистон илм-фани ва адабиёти оғир жудолукка учради. Филология фани соҳасида атоқли олим, Ўзбекистон Фанлар академиясининг академиги Наим Каримов шу йил 17 сентябрь куни 91 ёшида вафот этди.

Н.Каримов 1932 йил 12 декабрда Тошкент шаҳрида туғилди. 1955 йилда Ўрта Осиё давлат университети (ҳозирги Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети)ни тамомлаб, ушбу олий таълим муассасасининг аспирантурасида тахсил олди.

Ўз меҳнат фаолиятини 1958 йилда Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти (ҳозирги Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори институти)да кичик илмий ходим сифатида бошлаган захматқаш ва фидойи олим кўп йиллик илмий-ижодий фаолияти давомида мазкур институтда катта ва етакчи илмий ходим, бўлим муdiri вазибаларида ишлади. 1962 йилда номзодлик, 1993 йилда докторлик диссертациясини ҳимоя қилди. 2002-2008 йилларда “Шаҳидлар хотираси” хайрия жамғармаси раиси ҳамда “Қатагон қурбонлари хотираси” музейи раҳбари, 2008 йилдан ушбу музейнинг етакчи илмий ходими сифатида самарали меҳнат қилиб, мамлакатимизда илм-фан ва таълим соҳаларини ривожлантириш, юқори малакали илмий-педагог кадрлар тайёрлашга салмоқли ҳисса қўшди.

Н.Каримов XX аср ўзбек адабиётини ўрганиш бўйича кенг қамровли фундаментал тадқиқот ва изланишлар олиб бориб, ушбу йўналишда ўзига хос мактаб яратди. Хусусан, маърифатпарвар жадидларнинг ҳаёти ва фаолияти, XX аср ўзбек адабиётининг атоқли наъмондалари ижодига бағишланган кўплаб монография ва тадқиқотларни, маърифий романлари ҳамда мингдан ортиқ илмий мақолалари, қатор дарслик ва ўқув қўлланмалари адабиётшунослик фанига муносиб ҳисса бўлиб қўшилди.

Илм-фан соҳасидаги кўп йиллик самарали хизматлари учун 2017

йилда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси этиб сайланди.

Олимнинг мустабид тузум йилларида катагон этилган фидойи зиёлиларимизнинг ибратли ҳаёти ва фаолиятини хар томонлама ўрганиш, уларнинг илмий-маърифий меросини оммалаштириш борасидаги хизматлари нафақат юртимизда, балки хорижий мамлакатлар илмий жамоатчилиги томонидан ҳам эътироф этилган.

Серқирра олим жаҳон адабиётининг бир қатор сара асарларини ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилиш баробарида, тарихий мавзуларда йигирмага яқин ҳужжатли фильмларни яратишда ҳам фаол иштирок этди.

Унинг бевосита раҳбарлигида кўплаб фан номзодлари ва докторлари тайёрланган.

Академик Н.Каримовнинг мамлакатимиз илм-фанини ривожлантириш борасидаги хизматлари давлатимиз томонидан муносиб тақдирланди. У “Ўзбекистон Республикаси фан арбоби”, “Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси” фахрий унвонлари, “Эл-юрт ҳурмати” ордени ҳамда Ўзбекистон Республикасининг Давлат муқофотлариға сазовор бўлган эди.

Атоқли олим, меҳрибон устоз, самимий ва камтарин инсон Наим Каримовнинг хотираси қалбларимизда ҳамisha сақланиб қолади

Ш. МИРЗИЁЕВ, Т. НОРБОЕВА, Н. ИСМОИЛОВ, А. АРИПОВ, Б. ЙЎЛДОШЕВ, С. САЙИДОВ

ЎЗБЕКИСТОН ҲАЁТИДА ЯНГИ САҲИФА

Катъий иродамиз туфайли энди буларнинг барчаси ўтмишга айланди. Халқимиз пахта қуллигидан буткул озод бўлди”.

Президентимиз ўз чиқишида ёшлар масаласига ҳам алоҳида эътибор қаратди. Дарҳақиқат, аҳолисининг деярли ярмини навқирон авлод вакиллари ташкил қиладиган Марказий Осиё давлатларида ёшлар ва уларнинг салоҳиятини рўёбга чиқариш масаласи долзарб аҳамиятга эга. Бундай муҳим масалада эътиборсизлик эртанги кунни бой бериш билан баробардир. Дарвоқе, мамлакатимиз раҳбарининг ёшларга ғамхўрлигини 18 сентябрь куни “Эл-юрт умиди” жамғармаси кўмагида Америкадаги етакчи олий таълим даргоҳларида тахсил олаётган ўзбекистонлик ёшлар билан ўтказган самимий мулоқотидан ҳам билиш мумкин.

Зотан, бугунги кунда Ўзбекистонда нуфузли халқаро олий таълим муассасаларида таълим олишга бел боғлаган иқтидорли ёшлар учун барча шароитлар яратиб берилмоқда. Давлат раҳбарининг ташаббуси билан амалга оширилаётган бундай эзгу ишлар ақин келажакда ўз самарасини беришига шубҳа йўқ.

Маълумки, Ўзбекистон Президентини халқаро тadbирлар ва олий даражали учрашувларда доимо мамлакатимиз номидан

дастурини ишлаб чиқиш тақлифи кўпчилиқда катта қизиқиш уйғотди.

Ўзбекистонда “Бирлашган Миллатлар Ташкилоти – хотин-қизлар” тузилмаси билан биргалиқда аёлларнинг бунёдкорлик салоҳиятини рўёбга чиқариш масалаларини муҳокама қилиш ва тажриба алмашиш мақсадида Осиё хотин-қизлари форумини ўтказиш ташаббуси ҳам катта аҳамиятга эга.

Ҳозир она сайёрамизда экология ва иқлим ўзгариши бутун дунёда долзарб муаммога айлангани сир эмас. Бу масала, айниқса, бизнинг минтақамизда ҳаёт-мамот масаласи ҳисобланади. Бинобарин, табиат ва экологияни асраб-авайлаш Ўзбекистон сиёсатининг устувор йўналишларидан бирини ташкил қилади. Президентимиз бундан бир неча йил аввал ҳам Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг юксак минбаридан туриб жаҳон ҳамжамиятининг эътиборини Орол фожиясига қаратгани бежиз эмас. Бу галги анжуманда Марказий Осиё минтақасида қабул қилинган Яшил тараккиёт дастури доирасида “Марказий Осиё иқлим мулоқоти”ни жорий этиш ва БМТ Бош Ассамблеясининг “Марказий Осиё глобал иқлим таҳдидлари қаршисида: умумий фаровонлик йўлида ҳамжихатлик” резолюция-

шар Навоий сингари улуг аллома ва мутафаккирларимизнинг бой меросини ўрганиш ҳамда Ислол динининг асл инсонпарварлик моҳиятини чуқур очиб бериш мақсадида келгуси йили мамлакатимизда “Ислол – тинчлик ва эзгулик дини” мавзусида халқаро анжуман ташкил қилиш тақлифи ҳам халқимизнинг айни дилидаги ғап бўлди.

Очиги, бундай улкан ҳаётий аҳамиятга эга, стратегик аҳамиятга эга ташаббуслар ўзбек дипломатиясининг халқаро миқёсда нуфузи ошиши ва янги босқичга чиқишига ҳам имкон яратади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти АҚШга сафари давомида бир қатор мамлакатлар ва халқаро тузилмалар раҳбарлари билан самарали учрашувлар ўтказди. Айниқса, 19 сентябрь куни Марказий Осиё мамлакатлари ва Америка Қўшма Штатлари етакчиларининг “С5+1” форматидagi биринчи саммити дунё ҳамжамиятининг эътиборида бўлди. Саккиз йил илгари асос солинган мазкур формат бугунги кунда янги сифат босқичга чиқишга улғурди ва томонлар ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантиришга хизмат қилмоқда.

Саммит доирасида Шавкат Мирзиёевнинг Америка Қўшма Штатлари Президенти Жозеф Бай-

ден билан учрашуви ҳам бўлиб ўтди. Мазкур учрашувда икки томонлама муносабатлар ва минтақавий ҳамкорликнинг долзарб масалалари кўриб чиқилди. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мустақиллиги, суверенитети ва ҳудудий яхлитлиги ҳамда Янги Ўзбекистонда амалда оширилаётган ва муқаррар тус олган ислохотларни катъий қўллаб-қувватлашни алоҳида таъкидлади. Бугун уммонорти мамлакатининг минтақамиз ва айниқса, Ўзбекистон билан ҳамкорлик қилиш-

га қизиқиши баланд. Буни Жозеф Байденнинг Нью-Йоркда ўтказилган биринчи С5+1 саммитини “тарихий воқеа” деб атаб, бу йўналишда навбатдаги олиймаком мулоқотни Марказий Осиё давлатларидан бирида ўтказишдан умидвор эканини маълум қилганидан ҳам билиш мумкин. Жаҳон сиёсатида ўзининг алоҳида сўзига эга бўлган АҚШ каби глобал қудрат марказлари билан фаол ҳамкорлик қилиш, шубҳасиз, Ўзбекистон ташки сиёсатини янада диверсификация қилиш ва халқаро муносабатларда кучлар мувозанатини муваффақиятли таъминлашга имкон беради.

Бир сўз билан айтганда, Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ анжуманидаги нутқи ҳамда АҚШда ўтказилган учрашув ва мулоқотлари мамлакатимиз ташки сиёсатида муҳим воқеа бўлди. Чунки бир неча кун давом этган кизгин жараёнлар Ўзбекистоннинг ташки сиёсати янги босқичга кўтарилгани ҳамда мамлакатимиз дунёнинг барча мамлакатлари билан ўзаро манфаатли ҳамкорликка очик эканлигини яна бир бор кўрсатиб берди.

Авазбек ШЕРМАТОВ, Ижтимоий-маънавий тадқиқотлар институти илмий ходими

Adabiy do'stlik – abadiy do'stlik

МДХ МАМЛАКАТЛАРИ ЗАМОНАВИЙ АДАБИЁТИ

Жорий йил 10-14 сентябрь кунлари Бишкек шаҳрида МДХ Ижодий ва илмий зиёлилари форуми ҳамда мазкур форум доирасида МДХ Давлат ахборот агентликлари раҳбарлари кенгашининг йиғилиши бўлиб ўтди.

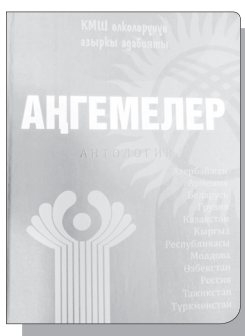
Форумда 2024 йили Самарқанд шаҳрига “Ҳамдўстлик Маданият пойтахти”, Тошкент шаҳрига “Ҳамдўстлик Ёшлар пойтахти” маками берилди.

Айтиш жозик, аслида Ватанимизнинг икки кўхна шаҳарларига бундай юксак мақомнинг берилиши маданий-маърифий соҳадаги янгиланишлар, ёшларга кўрсатилаётган улкан эътиборнинг халқ-

ро миқёсдаги ўзига хос эътирофи, дейиш мумкин.

Муस्ताқил давлатлар ўртасидаги маданий-маърифий, ижтимоий-гуманитар, ёшлар, туризм, спорт ва соғломлаштиришга доир тadbирлар билан бирга адабий дўстлик – абадий дўстлик, яъни ижодий ҳамкорлик ҳам янги босқичга кўтарилди.

Форум жараёнида иштирокчиларга Қирғизистонда “МДХ мамлакатлари ҳозирги адабиёти” туркумида чоп этилган “Ангемелер” (Ҳикоялар) китоби совға қилинди. Китобга ўзбекистонлик ижодкорлардан Исажон Султон, Зулфия Қуролбой кизи, Улуғбек Ҳамдам ва Назар Эшонқулнинг ҳикоялари киритилган.

Келган кетади, дейишади. Инсон тақдирининг муқаррар қонун шундай. Ўзбек адабиёти ва адабиётшунослигининг яна бир улғу намоянаси, йирик олим ва адиб, катта ва нозик қалб инсон академик Наим Каримов фоний дунёни тарк этиб, чин дунёга риҳлат қилои. У кишининг ёши мелодий ҳисоб бўйича 91 йил, ҳижрий ҳисобда 94 йилни ташкил қиладики, бу салкам бир аср деганидир. Умр сони билан эмас, салмоғи билан гўзал, дейдилар.

Yodnoma

дийда боболаримизга нисбатан оташин севги факат катта қалб соҳибигагина муяссар бўлиши тайиндир.

Наим Каримов XX аср ўзбек адабиёти ва умуман маданиятининг тирик қомуси эди. Ҳамза ҳақида долзарб мақолалар, Абдулла Қодирий қомуси, Чўлпон ва Усмон Носир ҳақида маърифий романлар, Миртемир ҳақида ёниқ эсселар ёзганда ҳам адиб, ҳам зукко адабиётшунос эди. Ул зот буюк ёзувчимиз Ойбекни алоҳида меҳр билан севар ва ардоқлар эдилар. Ойбекнинг буюк романини Петров губоридан тозалаб, унингсиз “Қутлуг кон”ни чоп этишга журъат қилган олим ҳам Наим Каримов бўлди. Буюк адибнинг бошланғич концепциясидаги роман нисбатан бошқача, миллий-озодлик руҳидаги асарга айланадики, роман сезимидаги бундай эзгу эврилиш айнан Наим Каримов хизмати ва жасорати мевасидир.

Олим муборақ, азамат тўқсон ёшида ҳам бир нафас бўлса-да, фикрлашдан, ёзишдан тўхтамади. Бундай самарали умр барчага насиб этсин, деймиз. Мана бугун мухтаран устозимиз орамизда йўқ. Лекин ул зот яратган асарлар ҳамон эл-юрт назарида ва маънавиятимизга қамарбаста бўлиб хизмат қилмоқда. Атоқли олим ва адибимизнинг иккинчи абадий умри бошланди. Бу энди чинакам, ҳазрат Навоий сўзлари билан айтганда, умри азиздир.

Сувон МЕЛИ

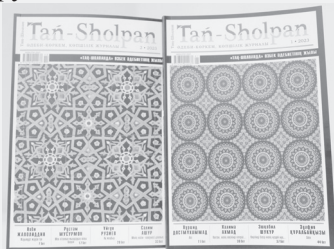
Қозоғистоннинг “Tan-Sholpan” (“Тонг юлдузи”) журнали 2023 йилни “Ўзбек адабиёти йили” деб белгиланган. Шу муносабат билан журнал йил бошидан бери замонавий ўзбек адабиёти вакиллари асарларидан намуналарни қозок тилига таржима қилиб чоп этмоқда.

Журналнинг босмадан чиққан навбатдаги 4-сонида ўзбек ижодкорлари – шоирлар Фарида Афрўз, Зулфия Мўминова, ёзувчилар Шойим Бўтаев, Нормурод Норқобиловнинг ҳикоялари қозок тилида босилиб чиқди.

“Tan-Sholpan” журналі адабий-бадий нашр бўлиб, икки ойда бир марта 10 минг нусxada Алматы шаҳрида босилади. Журналнинг йил бошидан бери чиққан учта сонида ёзувчилар: Хайридин Султон, Хуршид Дўст-

муҳаммад, Наби Жалолдин, Уйғун Рўзиев, Рисолат Ҳайдарова, Зулфия Қуролбой кизи, Баходир Қобулнинг ҳикоялари, шоирлар: Эшқобил Шукур, Ҳалима Аҳмад, Рустам Мусурмон, Муҳиддин Омон, Салим Ашур, Шодмонкул Саломнинг туркум шеърлари қозок тилида чоп этилди.

ЎЗБЕК ИЖОДКОРЛАРИНИНГ АСАРЛАРИ ҚОЗОҚ ТИЛИДА

зоқ тилида чоп этилди. Жорий йилда журналнинг масъул котиби Дийдар Қулкенов Тошкентга келиб, Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси вакиллари билан учрашган эди. Учрашувда уюшма раиси Сирожидин Саййид ўзбек-қозок адабий алоқалари йилдан-йилга ривожланиб бораётгани ва бу учрашув кейинги ижодий режаларни келишиб

олиш ҳамда амалга оширишга катта замин яратишини таъкидлади.

– Замонавий ўзбек адабиёти журнал ўқувчиларида катта қизиқиш уйғотмоқда, – деди Дийдар Қулкенов. – Дарҳақиқат, икки кардош халқ ўртасидаги асрий адабий дўстлик алоқалари давом этиб келяпти. Биз замондош ўзбек ижодкорларининг асарларидан намуналарни қозок тилида ўқувчиларга тухфа этганимиз, шу билан устозларимиз аънасаниси давом эттираётганимиздан хурсандимиз.

“Tan-Sholpan” ва Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси ўртасидаги келишувга кўра, 2023 йил охиригача яна қатор ўзбек ижодкорларининг шеър ва ҳикоялари қозок тилига таржима қилиниб, журнал саҳифаларида чоп этилади.

Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси Ахборот хизмати

San'atimiz fidoyilari

“ҚАНИ, НАЙ БЕР МЕНГА...”

Атоқли адиби Абдулла Қодирийнинг “Ўтган кунлар” асари асосида яратилган бадий фильмда “Ўртар” (Машраб газали) ашуласини эшитганимда ўйлаб қолам. Бонси, шубҳасиз, газал матни ва куй оҳанги таъсири. Зеро, бу кўшиқнинг куйи тингловчи калбининг туб-тубига етиб боради, оҳанг юракларни сел қилади. Эҳтимол, бу мумтоз ашуланинг мусикаси муаллифи Халимжон Жўраев эканини кўпчилик билмас. Шу ўринда атоқли бастакор, профессор Раҳматжон Турсуннинг устоз ҳақидаги фикрларини эслаш жозиб деб ўйлайман: “Мен 1961 йили, Тошкент давлат консерваториясида ўқиб юрган даврларим ўзбекистон меҳнат резервларини тайёрлаш кўмитаси маданият уйи қошидаги ашула ва рақс ансамбли концерт дастурини эшитишга тез-тез бориб турардим. Мазкур ансамблда Халимжон Жўраев билан танишдим ва яқиндан мулоқотда бўлдим. Халимжон акага янги басталаган “Мунча соз” (Ҳабибий шерьи) ашуламини рубоьда чашиб эшиттирдим, унга маъкул бўлди. Сухбат асосида Халимжон ака ўзи куй басталаган янги ашуласини эшиттирдим. Бироз сукутдан сўнг “Яхши, оҳанги бетакор мумтоз ашула яратилди”, дедим. Бу ўша “Ўртар” (Машраб газали) ашуласи эди”.

“Ўртар” мусикаси билан кўпгина калбларни ўртаган бебаҳо инсон, ўзига хос ижодкор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист, мохир созанда, бастакор, доцент Халимжон Жўраев илмфан, санъат, адабиётнинг ўчоги бўлган Наманган вилояти Чуст туманидаги санъаткорлар муҳитида камолга етди. Унинг ўзбек бастакорлари куйи ва ашулаларини мукаммал эгаллаган санъаткор сифатида ўз ўрнини топишида атоқли ўзбек бастакорларининг хизматлари катта бўлди. Дони Зокиров, Саиджон Калонов, Комилжон Жабборов, Набижон Ҳасанов каби устоз санъаткорлардан сабоқ олиб, улар билан ижодий ҳамкорлик қилди. Бастакорлик, хусусан, мумтоз куй ва ашула ижрочилигида ёшлар орасида Халимжон Жўраев устоз Д.Зокиров ва С.Калоновнинг ҳақиқий шогирди сифатида эътироф этилгани санъат мутахассислари ва шинавандаларига яхши маълум.

Устозлари кўмагида ва ўзининг интилиши, санъатга меҳри туфайли етук созанда сифатида танилган Х.Жўраев бастакорлик истеъдодини ҳам синаб кўрди. Бу соҳада ҳам кўплаб халқчил куй ва ашулалар яратилишига муносиб ҳисса қўш-

ди. Қариб қирк йиллик ижодий фаолияти давомида устоз юздан ортик ашула, куй, ялла ҳамда ўзбек халқ чолгулари оркестри учун асарлар басталади. Улар орасида “Ўртар” (Машраб газали), “Саодат баҳори” (Х.Ғулум сўзи), “Сен йирокда” (Э.Воҳидов сўзи), “Ўзбекистон ипак йўллари” (Н.Нарзуллаев сўзи), “Интизор эмасман” (Фурқат сўзи), “Най навоси” (М.Қориев сўзи), “Бир кийё боққан билан” (С.Зуннунова сўзи), “Замонами куйлайман” (Т.Тўла сўзи), “Бегим сизга” (Х.Худойбердиева сўзи), “Икболим баланд” (Х.Мухаммад сўзи), “Рубоб учун лирик куй”, “Кўшнай учун пьеса”, оркестр учун “Рапсодия” ва “Поэма” каби элга манзур бўлган асарларни тилга олиш мумкин.

Шу ўринда Халимжон Жўраевнинг созандалик санъатига алоҳида тўхталиб ўтиш жозиб. Зеро, санъаткор най ва рубоб чолгуларини чертишда бекиёс ижрочи эди. Айниқса, унинг най ижроси таҳсинга сазовор. Устоз шоир Абдулла Ориповнинг “Қани, най бер менга, дўстгинам” номли шерьидан шундай сатрлар бор:

**Кўзларимга бу ёруғ олам
Кўринмоқда бирам суюмли.
Қани, най бер менга, дўстгинам,
Тўқай тўлиб кетган кўнглимни.**

Дарҳақиқат, Халимжон ака най чалганда кўз олдинда бу ёруғ оламнинг тенгсиз жозибаси намоян бўлиб, кўнгил тубида ётган хисларингиз юзага қалқиб чиқарди. Созанда узок йиллар давомида (1961 йилдан) Ўзбекистон радиоси хузурида ташкил этилган ўзбек халқ чолгулари оркестрида етакчи найчи бўлиб фаолият кўрсатди. Най ижрочилигида юксак малака ва маҳоратни эгаллаган санъаткор асосий эътиборни ҳар бир асарнинг бадий мазмунини ифода этишга ва бунда товушларнинг табиий тароватини тингловчига етказиб беришга қаратди. Товуш ва унинг ифодаси бўлмиш бетакор “нола” ва “қочиримлар” санъаткорнинг най санъатидаги бош тамойиллини белгилайди. Зотан, Халимжон Жўраев “Ёввойи чоргоҳ”, “Ёввойи ушшоқ”, “Чўли Ирок” каби мумтоз куйларни нафас узмай ижро этганки, бунинг ўзи алоҳида бир мавзу.

Х.Жўраев созанда ва бастакорлик санъати билан бирга мураббий – педагог сифатида ҳам самарали фаолият олиб борди. Устоз узок йиллар давомида ҳозирги Ўзбекистон давлат санъат

ва маданият институтида ёшларга мусика санъати сирларидан сабоқ берди. Унинг сабоқларидан ибрат олган шогирдлари бугун устоз ишини давом эттиряптилар. Қайси соҳада бўлмасин, мураббийлик энг шарафли касблардан ҳисобланади. Ҳар бир касб эгасининг келажакдаги мавқеи, шахсий интилишлари, аввало, мураббийга боғлиқ. Энг муҳими, мураббий фидойи бўла олиши керак. Ёшлар маънода педагогнинг билимдонлиги даражаси уларни дарҳол жалб этади. Устоз Халимжон Жўраев дарсларни мазмундор, ижодий ва услубий жиҳатдан пухта ташкил этиши, мусиканинг амалий сирларини ўрганишдек вазифаларга талаба – ёшларни қизиқтира олиши туфайли хурматга сазовор бўлган устоз даражасига етишти. Устознинг, шунингдек, бир қатор ўқув ва услубий ишлари, жумладан, фан дастурлари, ўндан ортик мақолалар ва “Най навоси”, “Ёш найчи”, “Ўртар” номли ўқув қўлланмалари наشرдан чиққан. Педагогик фаолияти натижалари бўйича доцент илмий унвонига сазовор бўлган.

Халимжон Жўраев созанда сифатида Финляндияда ўтган VIII халқаро ёшлар фестивалида, Болгарияда ўтган Ўзбекистон адабиёти ва санъати ўн куниги, Миср Араб Республикасида Ўзбекистон санъати кунларида қатнашиб, Германия, Греция, Хиндистон, Туркия, Кипр, Чехословакия, Япония каби мамлакатларда ижодий сафарларда бўлиб, ўзбек санъатини дунёга танитишга самарали ҳисса қўшган санъаткордир.

Фредерик Шопен “Бир вақтнинг ўзида ҳам композитор, ҳам ижрочи бўлиш ҳақиқий бахтидир”, деган эди. Дарҳақиқат, устоз Халимжон Жўраев умри давомида ана шундай бахтни туйиб яшайди. Зеро, устоз созанда, бастакор, доцент Халимжон Жўраевнинг халқимиз дилдан жой олган ранг-баранг асарлари, педагогик маҳорати ёшлар учун ибрат мактабидир.

**Нозим ҚОСИМОВ,
Ўзбекистон давлат
Хореография академияси
профессори**

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ўзбекистон халқ рассоми, педагог, маиший жанр устаси Зинаида Михайловна Ковалевская 1902 йили Россиянинг Вольск шаҳрида туғилган. Зинаида Михайловнанинг рассом бўлиб шаклланишида оиладаги ижодий муҳит ижодий таъсир кўрсатган. Ковалевскийлар хонадонига рассом Павел Бенъков, Марказий Осиё санъатининг таниқли тадқиқотчиси, профессор Борис Денике, санъатишунос Пётр Корнилов, тарихчи-библиограф Пётр Дульский каби ўз даврининг таниқли зиёлилари тез-тез келиб туришарди. Улар ўрта Осиёнинг тарихи, санъати ва этнографиясини ўрганган олимлар эди.

БЕНЪКОВ МАКТАБИНING ДАВОМЧИСИ

Қозон рассомлик мактабини тугатган Ковалевскаянинг касб маҳоратини эгаллашида ўқитувчилари Н.И.Фешин ва П.П.Бенъковнинг хиссаси катта бўлган. Талабалик даврида яратган “Болалар боғчаси”, “Олтин эритувчи”, “Кир ювувчи татар киз”, “Пионер”, “Колхозда галла янчиш” каби асарлари Қозон ва Москвадаги кўргазмаларда намойиш этилган.

1930 йил ёзида З.Ковалевская Самарқандга, Ўзбекистон давлат илмий-тадқиқот институтининг этнография бўлимига рассом сифатида ишга тақлиф қилинади. Бу даврда рассом туманларда ижодий саёҳатларда бўлиб, халқ хунарандчилиги ва миллий безакларни, орнаментларни ўрганиди, “Аёллар меҳнати” бадий каштачилик артели учун каштачилик эскизлари, дўппи ва сўзаналарга эскизларини чизди. Рассомнинг акварель эскизлари ва чизмалари кейинчалик картиналарга айланди. 1930-йилларда Ковалевская ўзбек халқи ҳаётига бағишланган “Хунарманд”, “Ёшлар бригадаси”, “Октябр”, “Ложада” каби хикояли картиналарни яратди.

Иккинчи жаҳон уруши бошланганида, 1941 йилнинг кузида Самарқандга санъат муассасалари кўчирилди бошланди. П.Бенъковнинг маслаҳати билан деярли 40 ёшида З.Ковалевская Ленинград рассомлик, хайкалтарошлик ва архитектура институтига ўқишга кирди ва 1943 йили институтининг рангтаъсир бўлимини вақтидан олдин тамомлади. Уруш йилларида “Ёш нишонлар”, “Галла билан қайт”, “Ярдорларни кўрган

болалар” каби юксак даражадаги картиналарини чизди. Жумладан, “Янги оилада” картинасида ўзбек халқининг эвакуация қилинган болаларга нисбатан ғамхўрлигини, инсонпарварлигини акс эттирган.

Урушдан кейинги йилларда рассом манзаралар, портретлар, натюрморлар, кундалик лавҳалар ва жанрли картиналар устида ишлаган. У меҳнат-

кашлар ҳаётини кузатиб, картиналарини тасвирлаган. Урушдан кейинги махорати юксаклигидан далолат беради. Полотнода жуда кўп жой ва фазовий бўшлиқ бор, рассом атрофдаги муҳит худди рассомнинг характери каби сокин ва мувозанатли. Хотиржам ҳолатида ҳам П.Бенъковни ижодкорлик ва санъат ҳақидаги ҳис-туйғулар, кечинмалар тарқ этмайди. Суратда рассом тийнатидаги донолик ва қатъият акс этиб туради.

Рассомнинг юксак тасвирий маданияти унинг моддий оламнинг гўзаллиги ва хилма-хиллиги лирик-поэтик тарзда идрок этилган натюрморларига ҳам хос. Зинаида Михайловна томонидан портретларга киритилган натюрморлар ифодали ва қатъий кўринишга эга. Худди манзараларда бўлгани каби, рассом бунда ҳам ижодий концепциясига содиқ, яъни ҳаётни ўзаро муносабатларнинг мураккаблигида диалектик идрок этар экан, воқеликнинг ҳаяжонли лирик талқинини, ўзига хос вазминликни сақлаб қолади.

Зинаида Михайловна Ковалевская ижод билан бирга, педагогик фаолиятини ҳам самарали олиб борди. У 20 йил Самарқанд бадий мактабида дарс берди. Ўзбекистоннинг дастлабки рангтаъсирчи рассомлари П.Бенъков ва З.Ковалевскаянинг шогирдларидир.

Ўзбекистон тасвирий санъатида ёрқин из қолдирган рассом З.М.Ковалевская 1979 йили Самарқандда вафот этган.

Ustozlar yodi

Самарқанддан кетмади, умрининг охиригача шу шаҳарда яшади. Чунки унинг шогирдлари, семимли жойлари ва асарлари Самарқандда эди. У ўзининг индвидуал хусусиятидан келиб чиқиб, устози ва умр йўлдоши П.Бенъков рангтаъсирчи тамойилларига таянган ҳолда асарлар яратган. Рассом асарларида манзара ва маиший жанрларни уйғунлаштиришга ҳаракат қилган. “Эски шаҳар кўчалари”, “Ховли”, “Ўзбек ховлиси”, “Ўқувчи кизлар”, “Бодом гуллади” каби картиналарини шу жараённинг маҳсулидир. Уларда инсоннинг табиат билан уйғунлиги намоян бўлган. Бу картиналарнинг композицияси импрессионизм аъёнлари мувофиқ очик бўлиб, ифодавийлик кўп жиҳатдан картинанинг ёруғ ва сояли қисмларига асосланган. З.Ковалевская бу асарларда халқ ҳаётига хос хусусиятларни камраб олади. Бу жиҳат асарларининг ўзига хос поэтик жозибаси, уларнинг миллийлиги ва ҳақонийлигида намоян бўлади. Бетакор рассомнинг энг машхур дасттоҳли асарларидан бири “Павел Петрович Бенъков” портретидир. Мазкур портретда кўнгли кенг, қалби ёруғ, келишган рассом тасвирланган. Асарда ёруғликка, нур ва соя ўйинига ургу берилгани, тафсилотлар озлиги, шунингдек, картинанинг оқилона ранг схемаси портретга ихчамлик ва идрок этиш қулайлигини беради. Бенъков образи оч яшил халатда, студла бироз ўнгга эгилиб ўтирган ҳолда, кўлида кичик эскиз билан тасвирланган. Кўйлакнинг оқ ёқаси уста сиймосига олижаноблик бахш этиб туради. “П.Бенъков портрети” картинасидаги деталларнинг танланиши тасодифий эмас, барча унсурлар рассомнинг ақл-заковати ва бадий маҳорати юксаклигидан далолат беради. Полотнода жуда кўп жой ва фазовий бўшлиқ бор, рассом атрофдаги муҳит худди рассомнинг характери каби сокин ва мувозанатли. Хотиржам ҳолатида ҳам П.Бенъковни ижодкорлик ва санъат ҳақидаги ҳис-туйғулар, кечинмалар тарқ этмайди. Суратда рассом тийнатидаги донолик ва қатъият акс этиб туради.

Рассомнинг юксак тасвирий маданияти унинг моддий оламнинг гўзаллиги ва хилма-хиллиги лирик-поэтик тарзда идрок этилган натюрморларига ҳам хос. Зинаида Михайловна томонидан портретларга киритилган натюрморлар ифодали ва қатъий кўринишга эга. Худди манзараларда бўлгани каби, рассом бунда ҳам ижодий концепциясига содиқ, яъни ҳаётни ўзаро муносабатларнинг мураккаблигида диалектик идрок этар экан, воқеликнинг ҳаяжонли лирик талқинини, ўзига хос вазминликни сақлаб қолади.

Зинаида Михайловна Ковалевская ижод билан бирга, педагогик фаолиятини ҳам самарали олиб борди. У 20 йил Самарқанд бадий мактабида дарс берди. Ўзбекистоннинг дастлабки рангтаъсирчи рассомлари П.Бенъков ва З.Ковалевскаянинг шогирдларидир.

Ўзбекистон тасвирий санъатида ёрқин из қолдирган рассом З.М.Ковалевская 1979 йили Самарқандда вафот этган.

**Умида АҲМАДХҲҲАЕВА,
Қамолдин Беход номидagi
Миллий рассомлик ва дизайн
институти таянч докторанти**

Do'stlik taronasi

Юртимиз Мустақилликни қўлга киритган куннинг байрам сифатида кенг миқёсда нишонланиши йилдан-йилга мазмунан бойиб, халқимизни янгиликлар билан хурсанд қилишида давом этмоқда. Бу йилги тантаналар ҳам Президентимизнинг сермазмун нуқтаи назаридан дастурининг ранг-баранглиги билан юртдошларимизда катта таассурот қолдирди.

Шубҳасиз, дастурдаги барча чиқишлар бугунги кунимизга ҳамоҳанглиги билан ҳаммага манзур бўлди. Айниқса, туркий давлатлар опера ижрочилигининг ёрқин намоёндаларидан иборат гуруҳнинг чиқиши тадбир иштирокчиларига ҳам, телеэкран қаршисида ўтирганларга ҳам бирдек завқ бағишлади, десак янглишимиз. Ушбу чиқишнинг қандай юзага келгани ҳақида байрам тадбири режиссёри Аскар Холмўминов куйидагиларни гапириб берди:

– Аввало шуни айтишим керакки, опера намоёндаларининг бундай чиқиши дастлаб ТУРКСОЙ ташкилотининг 30 йиллиги муносабати билан пойтахтимизда ташкил этилган юбилей концертида юз берганди. Ўша пайтда туркий давлатлар таниқли операчилари иштирокида концерт номери яратиш ташаббуси ўртага

ОПЕРА ТУЛАДАСТАСИ

ташланганди. Ушбу концерт номери ТУРКСОЙга аъзо бошка давлатларда ҳам катта қизиш ва олқишлар билан кутиб олинганди. Ўшанда сопрано овозли хонандалар таркибида Ўзбекистондан Фотима ва Зухра Турсунбоевалар қатнашиб, “Кашмирда” (Фурқат газали, Мухтор Ашрафий мусикаси) номли романсин ижро этишганди. Кейинги концертларда туркий давлатлардан тенор овозли хонандалар биттадан операдан парчалар ижро этишди. Тенорлардан

биздан таниқли опера хонандаси, халқаро танловлар совриндори Умид Исроилов қатнашди.

Ушбу опера кўшиқлари бир неча давлатда муваффақиятли ижро этилиб, мухлислар олқишига сазовор бўлганини инобатга олиб, бу йилги Мустақиллик байрами томошалари дастурига туркий давлатлар таниқ-

ли опера хонандаларидан иборат “Туркий дунё куйлагай” гуруҳини киритиш лозим топилди. Бу сафар сопрано овозли ижрочилар сафида ўзбек опера санъатининг таниқли вакили, “Дўстлик” ордени соҳиби, Халқаро танловлар совриндори Ширин Маматовна қатнашди. У “Кашмирда” романсин юксак маҳорат билан ижро этди. Ширин билан бирга Демет Гюрхан (Туркия) “Фикрининг инжигулу”, Заира Раимбекова (Қирғизистон) “Кол вальси”, Эле-

онора Мустафаева (Озарбайжон) “Озарбайжон эллари”, Айна Сейиркулева (Туркменистон) “Туркменистон баҳори”, Зарина Алтинбаева (Қозоғистон) “Қозок вальси” каби ария ва кўшиқларни катта маҳорат билан куйладилар. “Ўзбекистон ёшлар балети” гуруҳи ижросидаги рақс кўшиқларга ажойиб безак бўлди.

Дарҳақиқат, сўнгги йилларда ўзбек опера санъати, умуман, туркий давлатлар опера санъати жиддий ютуқларни қўлга киритиб, турли мамлакатлар опера мухлислари қалбини забт этмоқда. Уларнинг овози бугун жаҳон сахналарида баралла янграмоқда. Бу каби жиддий чиқишлар бардавом бўлишини, ўзбек ва туркий давлатлар опера санъати янада юксакларга парвоз қилишини тилаб қоламиз.

Г.УМАРОВА

Umrboqiy qo'shiqlar

ТОШКЕНТ ПРОФИ

Мана Мажнунини ишқ, дўстлар, ки бир Лайлони изларман,
Жамоли гул, сочи сунбул, кўзи шахлони изларман,
Ажаб бир тийрадидурман, камарсиймони изларман,
Мани ишқиди зор этган қадди зебони изларман,
Ўшандоқ офатижон шўҳи бепарвони изларман.

Асири гул юзидурман, жаҳон гулзорини найлай,
Анга кўнгулни олдримдирман бўлак дилдорини найлай,
Деорға сирири махрам йўқ, бу ғам изхорини найлай,
Маломат қилса қилсин эл, алар гуфторини найлай,
Кечибман ору номуздин, ўшал барнони изларман.

Ёронлар, бир париваш ишқининг девонаси бўлдум,
Бериб барбод ақлимни, хирад бегонаси бўлдум.
Кўриб хусни чароғини, ёниб парвонаси бўлдум,
Нетай, Мисқин каби халқи жаҳон афсонаси бўлдум,
Жунуним айб қилманглар, маҳи Анқони изларман.

МИСКИН

Yangi nashr

“ОИЛА – МУКАДДАС”

Яқинда Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Муқаддас Абдусаматованинг “Зарварақ” нашриётида чоп этилган “Оила – муқаддас” номли китобини ўқиб қолдим. Муаллиф оилани бир муқаддас иморатга ўхшатиб, ирода, садоқат, сабр-тоқат, поклик, ширинсуханлик, одамхунлик, матонат каби фазилатларнинг бу бино қурилишидаги ўрнини кўрсатиб беради.

Китобнинг “Тўдак кўзидаги ҳайрат”, “Сўз сеҳри”, “Биринчи кадам” бобларида одам боласининг дунёга келишидан то заминга илк кадам қўйиши, боғчага бориши, мактабда ўқиб камол топишигача бўлган жараён марокли хикоя қилинган. Китоб сўнигида Муқаддас оланинг болаларга бағишлаб ёзган шеърлари ҳам ўрин олган.

Оила муқаддас бўлса, жамият ҳам бақувват бўлади. Ёш авлоднинг соғ ва дуркун ўсиши ота-она учун катта бахт. Агар инсон шу завқни дилдан хис қилиб яшаса, ҳаёти мазмунга тўлади. Буларни хис қилиш учун, албатта, ушбу китобни ўқиши керак.

Шухрат ЖАББОРОВ, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист

Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги давлат адабиёт музейининг юқори қаватидаги экспозиция кўргазмалари ашёларга бой. Бу ерда қирған томошабиннинг назари дастлаб ижодкорларнинг рангтавсирда ишланган портретига тушади. Сўнгра уларнинг ҳаёти ва ижоди ҳақидаги маълумотни ўқийди, ижодкорнинг витринага қўйилган китоблари, қўлёзмалари ва шахсий буюмлари билан танишиб чиқади. Жумладан, таниқли жамоат арбоби ва ёзувчи Сарвар Азимов ижоди билан ҳам шу ерда танишиши мумкин.

АДИБ ПОРТРЕТИ

Рассом Николай Баскаков чизган С.Азимовнинг рангтавсирдаги портретиди унинг сиймоси композициянинг олд планида гавдалантирилган. Эгнида жигарранг тугмали оқиб кийим, оқ кўйлак ва бўйнида сиёхранг, доирасимон нақшли галстук. Қаҳрамонининг ўқтам чехрасидаги ним табассумли нигоҳи олисга қараган. У қўллариди бир даста газетани ушлаб турибди. Ўтган асрда кўпчилик газетхонлар хар куни эрталаб матбуот дўконларидан газета ва журналларни харид қилиб, нонушта вақтида уларни варақлаб, кунларини кизиқарли ахборот ва мақолалар

мутолаасидан бошлаши одат бўлган.

Тасвирда куёш нурлари тепадан пастга, чап тарафдан тушяпти. Пиёдалар йўлкасига сув сепилгани туфайли пастда, чап томонда асфальт юзасида пайдо бўлган кўлобда дарахт ва гулларнинг акси кўринади. Нур ва соя чапдан ўнгга йўналтирилган. Рассом С.Азимовнинг юз чизгиларини катта маҳорат билан ифодалаган.

Нигоҳи, юз ифодаси, мимикаси, садафдек тишлари, ияк ва бўйни жонли тасвирланган. Кийим-бошининг бурмалари ҳам ғоят табиий чиккан. Ижодкор мазкур портретда Навоий кўчасида жойлашган Ҳамза номидаги драма театри (ҳозирги Ўзбек миллий академик театри) рўпарасида, хиёбон йўлкасида турган ҳолатда тасвирланган. Унинг ортида, Тошкентнинг қадимий кўчаларидан бири – Навоий шохкўчасини пиёдалар йўлагидан ажратиб туривчи, кизил ранггаги тўртбурчак шаклидаги темир панжара, ўсимлик, гуллар ва чап томонда ёш чинор дарахти тасвирланган. Кўчани оқ ва оч яшил

рангли иккита “Волга” ҳамда қора “Чайка” автоуловлари эгаллаб турибди. Театр биноси олдида олиб чикувчи зинапойларда юқори ва куйига қараб ранг-баранг либосдаги бир неча киши кадам ташлаб харакатланмоқда. Бинонинг олд кўриниши (экстерьер) ўзбек миллий меъморлик анъаналарида кўп қўлланилган гириҳ услубида безатилган. Мазкур рангтавсир манзара томошабинга Навоий кўчасининг ўтмишидаги тарихий кўринишини эслатади. Шу билан бирга, бу ҳолат академик театримизнинг пойтахтимиз маданий ҳаётида нечоғли муҳим ўринга эгаллагидан далолатдир.

С.Азимов ойнаи жаҳондаги кўрсатувлардан бирида ёнидаги чет эллик меҳмонга: “Биз, ўзбеклар, дўстликнинг кадрия етадиган халқимиз!”, деган эди. Бу сўзлар ҳамон ёдимда. Мазкур маънавий қадрият ва тамойилни адиб серкирра ижодиди ҳамда фаолияти мобайнида ҳаётга тадбиқ этди. Унинг тимсолида ХХ асрда тарих сахнида, ижтимоий-сиёсий ва адабий жараёнларда тарбияси, салоҳияти, истеъдоди, билими, меҳнати туфайли ўзидан кейин ўчмас из қолдирган улуг бир сиймони кўрамыз.

Бахтиёр ТОИРОВ, Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейи илмий ходими

Gul ko‘p, chaman ko‘p...

БИРИНЧИ ҲИКОЯ ВА КАСБ ТАНЛАНИШИ

Михаил Булгаков илк ҳикояси – “Светлананинг саргузаштлари”ни етти ёшлигида ёзган. Гимназиянинг бешинчи синфида ўқиётганда “Бош врачнинг бир куни” номли фельетони, бир неча эпиграмма ва ҳазил шеърларини ёзган. Бироқ бўлажак ёзувчи келажакда шифокор бўлишга қарор қилган эди: икки тоғаси Москва ва Варшавада шифокорлик қиларди ва Булгаков бу касбнинг барчага кераклиги, моддий жиҳатдан яхшилигини болалигидан катталарнинг суҳбатларида эшитганди. У 1916 йили Киев университетининг тиббиёт факультетини тамомлайди ва фуқаролар уруши даврида жароҳ бўлиб ишлайди, шунингдек, окшомлари ҳикоялар ёзади. Аммо 1920 йилга келиб Булгаков тиббиёт соҳасини тарк этади ва Владикавказ инқилобий кўмитасида адабиёт ва театр бўлими мудирини бўлиб ишлай бошлайди.

СТАЛИННИНГ ҚЎНҒИРОҒИ

Ёзувчи бир куни Сталин билан телефон орқали суҳбатлашади. Бу Булгаковнинг асарларини нашр этиш ва пьесаларини сахналаштириш таъқиқланган пайтда рўй беради. Асабийлашган М.Булгаков Шўро ҳукуматидан хорижга чиқиб кетишга рухсат сўраб хат ёзади. Тез орада унинг уйидаги телефон жириглайди ва Сталин ёзувчидан чет элга кетиш ҳақидаги қарори чинми, деб сўрайди. Бу соволга Булгаков “сиёсий хушёрлик” билан “ёзувчи ватандан ташқарида яшай олмайдми”, деб жавоб беради.

Шундан сўнг Сталин унга МХАТга мурожаат қилишини айтиди ва ёзувчини шу ерга ишга қабул қилишади.

МХАТДАГИ ТАЪҚИҚ

1925 йили Булгаковга яқиндагина нашр этилган “Ок гвардия” романи асосида МХАТда сахналаштириш учун пьеса ёзиб беришини сўрашади. Аммо тез орада Адабиёт ва нашр ишлари бўйича бош бошқарма ёзувчи “Итгорак” номли янги кассасида инқилоб танқид қилингани учун нашр этишни таъқиқлайди. Булгаковнинг уйда тинтув бўлади, ОГПУ ходимлари ёзувчининг қундалиқлари ва кассанинг қўлёзмасини олиб кетишади. Бадий театрдаги сахналаштириш ишларини эса, Репертуарларни назорат қилиш бош кўмитаси ўз назоратига олади. Уларнинг талабига кўра асар “Турбинлар қунари” деб қайта номланиб, айрим сахналар олиб ташланади.

“ИВАН ВАСИЛЬЕВИЧ КАСБИНИ ЎЗГАРТИРАДИ”

1934 йили Михаил Булгаков “Иван Васильевич” номли комедиясини ёзади. Унинг бош қаҳрамони москвалик ихтирочи Николай Тимофеев вақт машинасини яратади ва унинг ёрдамида Иван Грозний даврига бориб қолади. Иван Грозний образида Иосиф Сталиннинг киёфасини акс эттиришга интилади. Шу боис ёзувчи ҳаётлигида унинг пьесаси нашр этилмайди. Аммо 1973 йили Леонид Гайдай бу асар асосида “Иван Васильевич касбини ўзгартиради” номли машҳур фильмини суратга олади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси жамоаси уюшма аъзоси, шоир Амир Худойбердига онаси Пўлатой аянинг вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Hajviya

Кроссвордни ким ўйлаб топган бўлсам!.. Ҳозир қаёққа қарама одамлар кроссворд ечиш билан овора. Бошқа ишлари йўқдай!.. Ҳатто бошлигимиз ҳам эшикни ичкаридан қўлфлаб олиб, кроссворд ечиб ўтиради. Билмаган нарсасини котибадан, котиба эса хонама-хона юриб биздан сўраб-суриштиради. Саволлари осон бўлса экан! Қайси куни “Саломнинг жавоби”ни излаб кунимиз ўтди. Охири, бу саволга қоровулдан жавоб топдик. Саломга жавоб – “алик” экан! Тавба! Шунга шунча бошимиз котибди. Бошлигимиз билмагандан кейин, бизга йўл бўлсин...

Ишда-ку, майли, аммо уйда-ям кроссворддан тинчлик йўқ. Худого шукр, хотиним бунақа нарсалардан ўн чақирим олисда юради. Мактабни “кўргил уч”га битирган. Фақат “ашула”дан “беш” олган. Ашула муаллими унинг овозидан кутлиш учун “беш” қўйиб берган бўлса керак. Кроссвордни эса, эндигина саккиз ёшга тўлган эгизларимиз – Ҳасан-Ҳусан енади. Тагин хар икки савол

дан бирини мендану онасидан сўраб безор қилишади. Қаердан олишаркин-а, кроссворд газетасини десам, пистачи хотин пистасини кроссворд тўла “қулёк”ларда сотаркан. Эгизаклар

фойдаси бор деб, пул бераверибман, мен содда!

Мана бугун ҳам ана шунақа тутуруксиз саволлардан бири – “Турмушга чиқмаган киз”ни топишолмай хар доимгидек ош-

кидирыпсанми! Мактабда нима-ни ўргатишяпти ўзи!

– Ойижон, бизга киз керакмас, кроссвордда шундай ёзилган: “Турмушга чиқмаган киз” деб, олгита харфдан иборат. Охири харфи “а”, – дейишди эгизларимиз, – Жон ойижон, айта қолинг! Ахир, сиз ҳам бир пайтлар киз бўлгансиз-ку!

– О-о-о! – овозини чўзишига қараганда, хотиним ашула дарсидан олган “беш”ни эслади шекилли. – Киз бўгандаям-чи-и, учча-мунча киз эмасди-им! Хар сочимга биттадан йигит ошик! Қани ўша сочим, қани ўша ошиклар! Эс-сиз ёшлигим...

Эгизаклар онасидан жавоб ололмасликка кўзлари етиб, газета парчасини кўтарганча менинг қошимга келишди. Болаларнинг саволларига жавоб беришдан қочиш – уларнинг келажакдан қочишдир, деган қондага амал қилганча, ўттизга кирсаям турмушга чиқмай юрган котибамиз эсимга тушиб қолди. Рақамини териб, қўнғирок қилгандим, уйдаям котибалигини давом эттириб, дарров гўшакни олақолди.

ТУРМУШГА ЧИҚМАГАН КИЗ

ўша “қулёк”ни текислаб, жавоби топилай қолган саволларни ечишга кизиқаркан. Айтдим-а, булар кейинги пайтда пистачули сўрайвериб жонга тегиши деб. Писта мағзининг мияга

хонада қуймаланаётган оналарининг олдида боришди.

– Бошимни котирмаларинг! Ҳеч қандай киз-пизни билмайман! Муштдай бошларинг билан турмушга чиқмаган киз

Bolalar bekati

ORIFJON VA CHUVALCHANG

Dedi kichkina Orif: – Men ilonni ushladim. Tesha bilan bir urib, To‘rtga bo‘lib tashladim!

Hamma uning gapidan, Bo‘lib qoldi hangu-mang. O‘sha ilon, aslida, Eddi oddiy chualchang!

GAPNING MAG‘ZI

Karimjon kattalarning Gapiga bo‘ldi hayron. Gapning mag‘zi bo‘larmi Bu dunyoda hech qachon?

Oyisiga dedi u: – Gapning mag‘zi bormikan? O‘zi qanday edi u, Ta‘mi shunday zo‘rmikan?

Oyisi dedi kulib: – Tushunmaysan bu gapga. O‘zing olasan bilib, Borganingda maktabga!

UYQU VAQTI

Jajji Anvar otasiga qarabdi, So‘ng o‘ylanib otasidan so‘rabdi:

– Har kun kechda menga siz ertak aytib, Uxlatasiz, axir bu qanday tartib?

Erta tongda ertak aytisa bo‘lmasmi? Yo boshqa vaqt ertak esga kelmasmi?

Ota kulib, o‘g‘liga dedi shunday: – Erta tongda ertak aytaman qanday?

O‘g‘lim, tongda ertak aytish behuda, Axir, tongda sen bo‘lasan uyquda.

QALDIRG‘OCHNING INI

Pechkaning karnayiga Qaldirg‘och in quribdi. Mo‘ralasam ichida Bolalari turibdi.

O‘ylab boqqanimizda, Oxiri bo‘lar yomon:

Pechni yoqqanimizda, Qushlar qolmaydi omon.

Men ularni avaylab Karnay ichidan oldim. Xavfsizroq joyga joylab, Tagiga xashak soldim.

Me‘morlikni o‘rgandim, Keyin biroz oldim tin. Hazil gapmi, qurgandim Qaldirg‘ochga yangi in!

TONGDA ERTAK AYTISH BEHUDA

O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati

Манзилмиз: Тошкент-100066, Бунёдкор кўчаси, Адиблар хиёбони, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси биноси.

E-mail: uzas.gzt@mail.ru

Муассис:

ЎЗБЕКISTON ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Бош муҳаррир ҲУМОЮН АКБАРОВ

Тахриратга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри тахрират нуктаи назаридан фарқланishi мумкин.

Навбатчи муҳаррир Шухрат АЗИЗОВ Саҳифаловчи Ниғора ТОШЕВА Газета 2014 йил 26 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлигида томонидан 0283 рақам билан рўйхатга олинган. Адади - 1107. Буюртма Г - 938. Ҳажми - 3 босма табоқ, А - 2. Нашр кўрсаткичи - 222. Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5 6

“Шарқ” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.

Босмахона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Босишга топшириш вақти - 21.00. Босишга топширилди - 21.35.

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ Сутувда нархи эркин.

ISSN 2303-614X

